

TANODAI TAPASZTALATOK (2015–2019)

TANODAJELLEMZŐK, EGYÉNI FEJLESZTÉS, MÉRÉS

Záró tanulmánykötet

A kiadvány az EFOP-3.1.7-16-2016-00001 „Esélyteremtés a köznevelésben” elnevezésű, európai uniós kiemelt projekt keretében készült.

A projekt szakmai vezetője:

Metka Katalin

Szerzők:

Baráth Szabolcs, dr. Binder Mátyás, dr. Fejes József Balázs, Vidák Gábor, dr. Vigh Tibor

Szerkesztette:

Dr. Binder Mátyás

Nyelvi lektorok:

Földes Zsuzsanna, Szigeti László

ISBN 978-615-81064-1-2

Felelős kiadó:

Dr. Gloviczki Zoltán

© Oktatási Hivatal, 2019

Az Oktatási Hivatal kiadványa az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

A kiadvány ingyenes, kizárólag zárt körben használható, kereskedelmi forgalomba nem kerülhet. A felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját nem szolgálhatja.

Tartalom

1. Binder Mátyás: Előszó – módszerek és célok	5
--	----------

2. Baráth Szabolcs – Binder Mátyás – Fejes József Balázs – Vígh Tibor:

A tanodák jellemzői	7
2.1. Földrajzi, gazdasági, települési jellemzők	7
2.2. Kísérlet a tanodák tipizálására	12
2.3. A tanodai csapat	14
2.4. A tanodai infrastruktúra	20
2.5. Irodalom	24
2.6. Melléklet – A tanodák általános jellemzői	25

3. Baráth Szabolcs – Binder Mátyás – Vidák Gábor:

Egyéni fejlesztés a tanodában	27
3.1. Egyéni fejlesztési terv: elmélet és gyakorlat	27
3.1.1. Egységes vagy egyéni?	27
3.1.2. Az EFT fogalma	28
3.1.3. Az EFT filozófiája	29
3.2. Feltételrendszer: beágyazódás, hálózatosodás és a család	31
3.2.1. Beágyazódás	32
3.2.2. Hálózatosodás	34
3.2.3. Család és tanoda	37
3.3. Az egyéni fejlesztés színterei és módszerei	41
3.3.1. Kezdeti lépések: anamnézis, mérések és tervezés	43
3.3.2. Módszerek, munkaformák a tanodán belül	48
3.3.3. Módszerek, munkaformák a tanodán kívül	54
3.3.4. Hatékony módszerek, eszközök, szükségletek és a „tanodás attitűd”	56
3.4. A tanodai egyéni fejlesztés az iskola szemszögéből	60
3.4.1. Tendenciák a tanodás gyerekek fejlődésében	61
3.4.2. Tanodás gyakorlatok és tanári percepciók	62
3.4.3. Tanoda és iskola egymás közötti kapcsolata	63
3.4.4. Tanári vélemények	64
3.5. Irodalom	66
3.6. Melléklet – EFT-sablon	67

4. Fejes József Balázs – Vígh Tibor:

A tanodák hatásának vizsgálata a szövegértés, matematika és néhány affektív változó alapján az eDia-platform alkalmazásával. 73

4.1. A tanodák lehetséges fejlesztő hatása.	74
4.2. Célok, kutatási kérdések	76
4.3. A vizsgálat eszközei	77
4.3.1. Tesztek	77
4.3.2. Kérdőívek	78
4.4. Adatfelvétel	80
4.5. Minta	80
4.6. Eredmények.	83
4.6.1. A mérőeszközök jószágmutatói	83
4.6.2. A tanodák működésének néhány jellemzője	85
4.6.3. A bemeneti és kimeneti teszteredmények különbségei	87
4.6.4. A tanulási motiváció konstruktumainak változása	89
4.6.5. A tanulási stratégiák változása	92
4.6.6. A társas jellemzők változása	94
4.6.7. A fejlődést befolyásoló tényezők	95
4.7. Összegzés	96
4.8. Irodalom	98
4.9. Mellékletek	101

5. Ábrajegyzék 109

6. A kötet szerzői 111

2. Baráth Szabolcs – Binder Mátyás – Fejes József Balázs – Vígh Tibor: A tanodák jellemzői

Jelen írás a 2015–2019-es EFOP és VEKOP pályázati ciklusokban részt vett tanodák általános jellemzőit mutatja be, megalapozva ezzel a kötet további tanulmányait, valamint segítve az olvasót abban, hogy egy átfogó képet kaphasson arról, milyen körülmények között működtek a vizsgált tanodák. E fejezet első részében néhány általános szempont alapján jellemezzük a tanodákat, majd megkíséreljük néhány jól megragadható típus megkülönböztetését és főbb jegyeinek leírását. Ezt követően a tanoda működéséhez szükséges szakmai csapat felépítését és működésmódját, végül a tanodát magát, felszereltségét és tárgyi környezetét mutatjuk be.

2.1. Földrajzi, gazdasági, települési jellemzők

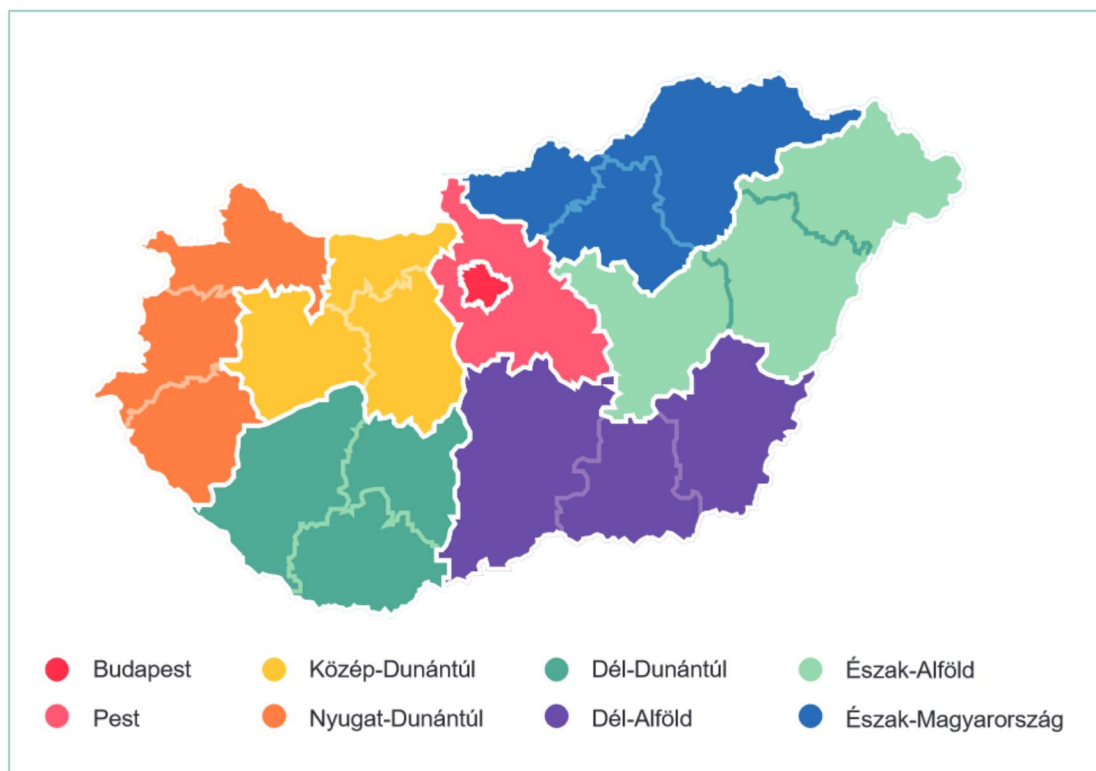
A tanodák kiemelt célcsoportját jelentik a roma gyermekek és fiatalok, amit a tanodák régiók és megyék szerinti megoszlása egyértelműen tükröz (2–3. táblázat), hiszen a tanodák többsége azon régiókban, megyékben működik, amelyekben a roma kisebbség aránya az átlagosnál magasabb. A Dél-dunántúli, az Észak-alföldi és az Észak-magyarországi régióban működik a tanodák közel háromnegyede (74,3%). Megyék szerint Borsod-Abaúj-Zemplén emelkedik ki, ahol a tanodák közel negyede működik. Ezt ugyancsak alátámasztja, hogy a tanodák többsége olyan településen található, ahol roma nemzetiségi önkormányzat működik (4. táblázat).

2. táblázat: A tanodák régiók szerinti megoszlása

	Gyakoriság	Százalék
Dél-Alföld	22	7,6
Dél-Dunántúl	38	13,2
Észak-Alföld	74	25,7
Észak-Magyarország	102	35,4
Közép-Dunántúl	17	5,9
Közép-Magyarország	14	4,9
Nyugat-Dunántúl	21	7,3

1. ábra: Magyarország régiói

3. táblázat: A tanodák megyék szerinti megoszlása

	Gyakoriság	Százalék
Bács-Kiskun	7	2,4
Baranya	18	6,3
Békés	6	2,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	67	23,3
Csongrád	9	3,1
Fejér	9	3,1
Főváros	8	2,8
Győr-Moson-Sopron	11	3,8
Hajdú-Bihar	26	9,0

	Gyakoriság	Százalék
Heves	14	4,9
Jász-Nagykun-Szolnok	19	6,6
Komárom-Esztergom	1	0,3
Nógrád	21	7,3
Pest	6	2,1
Somogy	11	3,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg	29	10,1
Tolna	9	3,1
Vas	3	1,0
Veszprém	7	2,4
Zala	7	2,4

4. táblázat: A tanodák roma önkormányzat szerinti megoszlása

Roma önkormányzat működik a tanoda településén	Gyakoriság	Százalék
Nem	52	18,1
Igen	236	81,9

A tanodáknak valamivel kevesebb, mint a fele (47,6%) községekben működik, a lakónépességet tekintve az 1000–4999 fős települések felülreprezentáltak (5–6. táblázat). A települések társadalmi-gazdasági jellemzői szerinti megoszlás csak részben támasztja alá, hogy a tanodák földrajzi elhelyezkedésük szerint a leginkább kedvezőtlen helyzetű településeken működnek. A rendelkezésre álló adatok alapján ezt több szempont szerint is megvizsgálhatjuk. Az egyik ilyen a település társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett státusza (7. táblázat), a másik a jelentős munkanélküliség (8. táblázat), illetve e szempontokat együttesen is figyelembe vettük (9. táblázat). Az adatok a 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendeleten alapulnak.² A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett települések azok, amelyek egy úgynevezett komplex mutató alapján rangsorolt települések legkedvezőtlenebb harmadába tartoznak. A komplex mutató négy témakör szerint összegzi a település jellemzőit: társadalmi és demográfiai helyzet (pl. halálozási ráta), lakás- és életkörülmények (pl. használt lakások átlagos ára), helyi gazdaság és munkaerőpiac (pl. legfeljebb általános

² 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről

iskolát végzett nyilvántartott álláskereső aránya), infrastruktúra és környezet (pl. rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya). A *jelentős munkanélküliséggel sújtott települések* azok, amelyekben a munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlag 1,75-szeresét.

Az adatok értelmezésénél érdemes figyelembe venni, hogy a támogatás odaítélésénél a települési jellemzők csak egy szempontot képviselnek, illetve amennyiben nem adnak be pályázatot ezekről a településekről, nyilvánvalóan a támogatás odaítélése sem lehetséges.

5. táblázat: A tanodák települési jogállás szerinti megoszlása

	Gyakoriság	Százalék
Község	137	47,6
Nagyközség	18	6,3
Város	81	28,1
Megyei jogú város	44	15,3
Fővárosi kerület	8	2,8

6. táblázat: A tanodák a lakónépesség száma szerinti megoszlása

	Gyakoriság	Százalék
0–999 fő (kisfalu)	47	16,3
1000–4999 (község)	121	42,0
5000–20 000 (kisváros)	56	19,4
20 000–100 000 (középváros)	31	10,8
100 000 felett (nagyváros)	25	8,7
Fővárosi kerület	8	2,8

7. táblázat: A tanodák megoszlása aszerint, hogy társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett településen működnek-e

Kedvezményezett településen működik	Gyakoriság	Százalék
Nem	204	70,8
Igen	84	29,2

8. táblázat: A tanodák megoszlása aszerint, hogy jelentős munkanélküliséggel sújtott településen működnek-e

Munkanélküliséggel sújtott	Gyakoriság	Százalék
Nem	211	73,3
Igen	77	26,7

9. táblázat: A tanodák megoszlása aszerint, hogy társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett és jelentős munkanélküliséggel sújtott településen működnek-e

Települési jellemzők (kedvezményezett, munkanélküliséggel sújtott)	Gyakoriság	Százalék
Egyik sem	190	66,0
Munkanélküliséggel sújtott	14	4,9
Kedvezményezett	21	7,3
Kedvezményezett és munkanélküliséggel sújtott	63	21,9

A korábbi tanodapályázatok nyerteslistáinak áttekintése alapján láthatóvá vált, hogy a tanodák jelentős része mindössze egy-egy pályázati ciklus erejéig működött, rendkívül alacsony volt a folyamatosan működő tanodák aránya. Az uniós finanszírozási ciklusok között gyakran több év is eltelt, így finanszírozás hiányában a tanodák elsorvadtak, majd a következő támogatási ciklusban új tanodák alakultak. A folyamatosság hiánya vélhetően nem kedvez a pedagógiai munka hatékonyságának, többek között a felhalmozott tapasztalatokat, a különböző intézményekkel és a családokkal kialakított együttműködést vagy a működési rend kialakítását tekintve. Emellett a költséghatékonyság kérdése is felvethető, például a működéshez szükséges tárgyi feltételek megteremtése az újonnan szervezett tanodák esetében nagyobb ráfordítást igényel (Fejes 2014).

Az adatok alapján jól látható, hogy a korábbiakhoz képest előrelépés történt, ami vélhetően – legalábbis részben – a Tanoda Platform-hálózat lobbijának köszönhető (Fejes–Szűcs 2016), amelynek hatására egy újonnan kiírt pályázat keretében csak olyan szervezetek pályázhattak, amelyek már korábban is működtek. A tanodáknak több mint a fele (58,7%) így folytathatta munkáját, és összességében is javult a helyzet, hiszen ebben a pályázati körben a kedvezményezettek közül mindössze 56-ra (19,4%) csökkent azok száma, akik korábban nem működtettek tanodát.

10. táblázat: A tanodák megoszlása aszerint, hogy részt vettek-e az utolsó tanodapályázaton (TÁMOP-3.3.9)

Pályázati részvétel	Gyakoriság	Százalék
Nem	119	41,3
Igen	169	58,7

11. táblázat: A tanodák megoszlása a korábbi tanodapályázatokon való részvétel száma szerint

Pályázatok száma	Gyakoriság	Százalék
0	56	19,4
1	146	50,7
2	66	22,9
3	20	6,9

2.2. Kísérlet a tanodák tipizálására

A tanodák tipizálása több dimenzió mentén is lehetséges. Nem létezik egzakt megközelítés, amely alapján tanodatípusokat lehetne meghatározni. Jelen esetben szubjektív módon, előzetes tapasztalatainkra építve választottuk ki a típusjegyeket, majd megvizsgáltuk, hogy a jelenleg működő EFOP/VEKOP-finanszírozású tanodáknál ezek a típusjegyek hogyan jelennek meg.

271 tanodát osztályoztunk a tanácsadói tereplátogatások alkalmával gyűjtött információk alapján. A tereplátogatások idején még nem vált ismertté, hogy a tartaléklistáról néhány további tanoda is a nyertesek közé kerül, így a végleges 289 tanoda helyett 271 tanodával kapcsolatban állnak rendelkezésünkre információk. A tipizálást e körülmény vélhetően nem befolyásolja jelentősen.

A tanácsadók minden tanodánál legalább 4 alkalommal jártak, így az előzetesen megfogalmazott vizsgálati szempontokat nagyobb időintervallumon keresztül figyelték meg. Nem tartottuk hatékony megoldásnak, hogy a tanodákra bízzuk saját típusuk jellemzőinek összegyűjtését, mert úgy véltük, ez torzította volna a besorolást. A tanoda-tanácsadók által gyűjtött, a tipizálás alapját képező információkat a tanulmány végén található 2.6. *Melléklet* közli.

Falusi tanodák

A vizsgált 271 tanodából 142 (52%) található faluban. Elmondhatjuk, hogy a településkategóriákat vizsgálva (falu, kisváros, középváros, nagyváros, Budapest) a falusi tanodák magasan felülreprezentáltak.

A falusi tanodák fele több hátránykompenzáló programot is megvalósít, 34% működik együtt felsőoktatási intézménnyel. Ez valamivel alacsonyabb érték, mint az összes tanoda esetében (42%). A falusi tanodák 41%-a homogén roma tanoda, ami értelmezésünk szerint azt jelenti, hogy a tanodás gyermekek és fiatalok több mint 90%-a roma. Ez az érték az összes tanodára vetített értéknél valamivel (6%) magasabb. A roma identitás erősítése a falusi tanodák 49%-ában van jelen, ami majd 10%-kal magasabb, mint az összes tanoda esetében, ahol ez 40%.

A falusi tanodában is magas azon pedagógusok aránya, akik a tanodás gyermekeket, fiatalokat az iskolában is tanítják. Ez a falusi tanodák 73%-ára igaz, ami alacsonyabb, mint az összes tanoda esetében. A falusi tanodák 63%-a egy héten öt napig tart nyitva, és többségük esetében három munkatárs van jelen a tanodában (30%). A falusi tanodák 47%-a von be önkénteseket, ami hasonló arány, mint a nem falusi tanodák esetében. A falusi tanodák 57%-a felső tagozatos tanulókkal foglalkozik.

Kisvárosi tanodák

A kisvárosi tanodák a 0–20 ezer fős településeken található kezdeményezéseket jelölik. A 271 tanoda 27%-a, 74 található kisvárosban. Ez a második legnagyobb kategória a településméret alapján. A kisvárosi tanodáknál kiemelkedő jellemző volt az úgynevezett tantárgyközpon-túság, mely a kisvárosi tanodák 54%-át jellemzi. A tanodás pedagógusok 85%-a a tanodába járó gyermeket, fiatalot az iskolában is oktatja, ami 60 tanodát jelent a kategóriába tartozó 74-ből. Kisvárosi tanodák esetében az ötnapos nyitvatartás ugyancsak jellemző, 55% tartozik ebbe a kategóriába. Általánosságban két pedagógus van jelen a tanodákban.

Középvárosi tanodák

A középvárosi tanodák 20–100 ezer lakosú településeken működnek. E tanodák 46%-a esetében található szegregált iskola az adott településen, és 64% esetében több szegregátum is létezik. 25% a homogén, roma résztvevőkből álló tanoda, vagyis ahol legalább 90% a roma gyermekek, fiatalok aránya. Középváros esetében is az ötnapos nyitvatartás a legjellemzőbb.

Nagyvárosi tanodák

A nagyvárosi tanodák 100 ezer lakos feletti településeken találhatók. Ez az összes tanoda 10%-a. A legjellemzőbb a tanodákra, hogy 70%-uk felsőoktatási intézménnyel is együttműködik, és a fenntartóknak több mint a fele egyéb hátránykompenzáló programot is megvalósít. Kiemelhető pedagógiai jellemzőjük a projektpedagógia (44%). E tanodáknak közel a fele már több mint öt éve működik, ami az átlagnál magasabb érték. Nagyvárosok esetében is az ötnapos nyitvatartás jellemző, és két-három munkatárs átlagos jelenléte. Itt viszonylag alacsony azon pedagógusok aránya, akik az iskolában is tanítják a tanodás gyermekeket, fiatalokat.

Egyházi tanodák

A megvizsgált tanodák 19%-a kötődik a katolikus és 11%-a a református egyházhoz. Nem vettük külön a református fenntartású iskolákat, amelyek keretei között több tanoda is működik. Azt vizsgáltuk, hogy a tanodának van-e bármilyen valós együttműködése a katolikus vagy a református egyházzal. E két történelmi egyházat a tanodák harmada jelenítette meg szakmai partnerként.

A katolikus háttérrel működő tanodák esetében elmondható, hogy jelentős részben falusi tanodáról van szó (59%), ami a helyi plébániák aktivitására utal. Míg országos átlagban a homogén roma többségű tanodák aránya 35%, addig a katolikus háttérű vagy együttműködésű tanodák esetében ez az arány 45%. Pedagógiai megközelítés szempontjából a projektpedagógia jellemző leginkább e tanodákra (53%), ami jóval magasabb az átlagnál. Mind a család, mind a roma identitás szerepe az átlagnál jelentősebb e tanodák esetében.

Kötődés felsőoktatási intézményhez

A tanodák majd harmada felsőfokú intézményekkel dolgozik együtt. Ez a 271 tanodából 99 tanodát érint. Ezen tanodák közel fele, 45%-a folytat több fajta hátránykompenzáló programot. Esetükben is – hasonlóan a katolikus háttérű tanodákhoz – a projektpedagógia alkalmazása van túlsúlyban. Önkéntesekre építésük átlag feletti, e tanodák 70%-a számolt be ilyen irányú tevékenységekről.

Iskolai pedagógusok jelenléte

A 271 tanoda 70%-ában dolgozik olyan pedagógus, aki az adott tanodába járó gyermekkel, fiattal az iskolában is foglalkozik tanítási időben. Azt mondhatjuk, ez az egyik legjellemzőbb kategória a tanodák esetében. Az ilyen tanodáknak több mint a fele, 54%-a faluban található, míg a nagyvárosokban ez az arány jóval alacsonyabb.

2.3. A tanodai csapat

„Látható, hogy a tanoda eredményességének kulcsa, az egyéni és csapatmunka sikerességének záloga az alkalmas tanodai munkatársak kiválasztása” – írták a 2005-ben kiadott *Tanodakönyv* szerzői (Kerényi 2005: 74). Bár elsőre talán közhelyesnek hat a megállapítás, hiszen minden munkahelyre igaz lehet, de a tanoda kapcsán ennek kiemelt jelentősége van. A tanoda olyan, az identitását kicsit mindig kereső, önmaga szükségességét pedig állandóan bizonyítani kényszerülő intézmény, melyben a munkatársak alkalmasságát nem lehet bevett eljárások szerint értékelni. A számos bizonytalanság (lesz-e új projekt, megmarad-e a helyünk, stb.) mellett állandó kettősség, mondhatni „lojalitáskonfliktus” jellemzi a tanodákat: A szociális vagy az oktatási szférához tartozunk? Tanárokat vegyünk fel, vagy szociális munkásokat? Vagy mindegy a végzettség, és az attitűd a döntő?

Az egzisztenciális bizonytalanságok, a délután („családi idő”) állandó terhelése, valamint az elvart módszertani sokszínűség és rugalmasság miatt nem kis feladat, de annál nagyobb eredmény egy jól működő szakmai csapat felépítése. Ez az egyik olyan tényező, ami nélkül nincs tanoda. (Abban az értelemben biztos nincs, amit mondjuk a Tanodasztenderd megfogalmaz.)

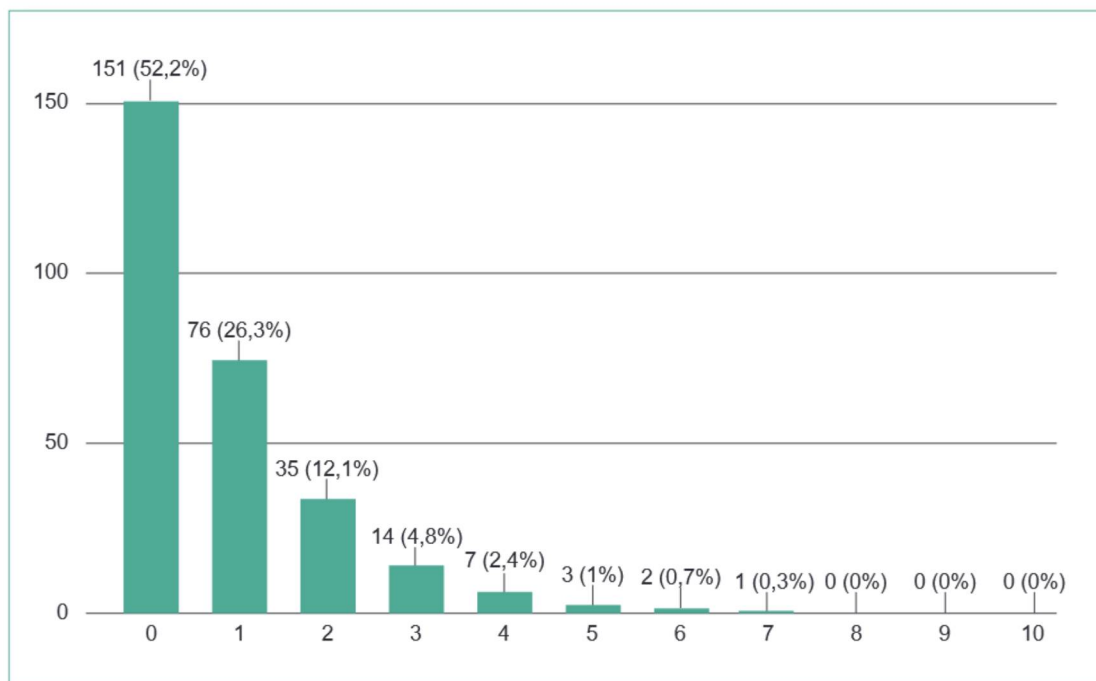
A tanodai csapat összetételét és működését vizsgálva az alábbi területekre kérdeztünk rá: korábbi tapasztalatok, roma munkatársak, önkéntesek, a team működése. Először a kvantitatív adatokat mutatjuk be, majd néhány interjúrészlet következik.

Vélhetően a vizsgált periódusban működött tanodák magas számának köszönhető (289 tanoda), hogy a tanodák negyedében volt olyan munkatárs, akinek nem volt korábbi tanodás tapasztalata. A projektek további közel 30%-ában pedig csak egy vagy két fő dolgozott korábban is tanodában.

12. táblázat: Egy tanodán belül hány főnek van korábbi tanodás tapasztalata?
(289 válaszadó tanoda)

Korábbi tapasztalattal rendelkező munkatársak száma	Gyakoriság	Százalék
0 fő	75	26
1 fő	38	13,1
2 fő	47	16,3
3 fő	51	17,6
4 fő	29	10
5 fő	23	8
6 fő	10	3,5
7 fő	5	1,7
8 fő	5	1,7
10 fő	6	2,1

A tanodák közel felében (47,8%) dolgoztak roma munkatársak, a 2. ábra tartalmazza ennek megoszlását. A 13. táblázat a munkakörök gyakoriságát mutatja.

2. ábra: A roma munkatársak száma és aránya (289 válaszadó tanoda)**13. táblázat:** Milyen munkakörben dolgoztak roma munkatársak?
(289 válaszadó tanoda; több választ is megjelölhettek)

	Gyakoriság	Százalék
Mentor	67	23,2
Gazdaasszony, gondnok	37	12,8
Önkéntes	31	10,7
Szakmai vezető	21	7,3
Tanár	20	6,9
Családi kapcsolattartó	20	6,9
Foglalkozásszervező	15	5,2
Pedagógiai asszisztens, adminisztrátor	7	2,4
Projektmenedzser	3	1
Nincs roma munkatárs	151	52,2

A tanoda világában az önkéntesek munkája a kezdetektől fontos volt, minden előnyével és hátrányával együtt (Lencse 2015). A vizsgált időszakban a tanodák 58,5%-a (169 tanoda) alkalmazott ilyen típusú munkaerőt. Az önkéntesek száma jellemzően egy és öt fő között mozog tanodánként, a legtöbb helyen egy (37 tanodában), illetve két (45 tanodában) önkéntest alkalmaztak. A 14. táblázat azt tartalmazza, hogy az önkéntes honnan érkezik a tanodába, a 15. táblázat pedig azt mutatja, hogy ott mivel foglalkozik.

14. táblázat: Milyen úton kerülnek az önkéntesek a tanodába?
(289 válaszadó tanoda; több választ is megjelölhettek)

	Gyakoriság	Százalék
Helyi lakos	87	30,1
Szülő	56	19,4
Egyetemi hallgató	49	16,9
Kortárs segítő (pl. középiskolás diák)	47	16,2
IKSZ (iskolai közösségi szolgálat)	16	5,5
Senior önkéntes	15	5,2
EVS (European Voluntary Service)	11	3,8
Pedagógusok	3	1

15. táblázat: Milyen területeken alkalmaz önkéntest a tanoda?
(289 válaszadó tanoda; több választ is megjelölhettek)

	Gyakoriság	Százalék
Szabadidős programok	153	52,9
Szaktárgyi felkészítés, korrepetálás	49	17
Egyéni fejlesztés	33	11,4
Menedzsment	10	3,5

Minden személyközpontú oktatási-nevelési formának, így a tanodának is egyik alapfeltétele a gyakori munkatársi megbeszélés, értekezlet. Az egyéni fejlesztés kapcsán is kiemeltük (vö. Baráth–Binder–Vidák 2019), hogy az közösségi munka, mely természetesen rendszeres eszmecserét igényel, hiszen egy gyerekkel általában több kolléga is dolgozik.

A tanodateamek³ jellemzően havonta tartanak megbeszélést (54%), emellett előfordul a kéthetente (4,4%), illetve háromhavonta (5%) ismétlődő alkalom is. Jelentős arányban ennél is gyakrabban, azaz hetente (28%) tartanak megbeszélést (16. táblázat). A személyes találkozó mellett a munkatársi kapcsolattartás következő formái működnek a tanodákban:

16. táblázat: Milyen egyéb formái vannak a munkatársak közötti szakmai kapcsolattartásnak? (248 válaszadó tanoda; több választ is megjelölhettek)

	Gyakoriság	Százalék
Elektronikus körlevelek	177	71,4
Esetmegbeszélés	174	70,2
Mentori megbeszélés	133	53,6
Kisebb munkacsoportok közös megbeszélése	125	50,4
Facebook-csoport	91	36,7
Közös tárhely	54	21,8

A számszerűsíthető adatok nyújtotta képet árnyalhatjuk a szakértői interjúk vonatkozó részeivel, így betekintést nyerhetünk a tanoda szakmai munkájának finom, apró részleteibe. Az alábbi szövegek főleg a szakmai team összetételére, működésére, a munkamegosztás és a mentorálás egyes területeire világíthatnak rá:

„A gyerekek mentortanárokhoz való beosztása elsősorban a személyes kapcsolaton és az érdeklődési területek hasonlóságán alapul. Természetesen ez a beosztás nem jelenti azt, hogy csak a saját mentoráltjaival foglalkozik az adott mentor, hanem inkább a mentorálttal kapcsolatos egyéb feladatok, családlátogatások, dokumentációk beszerzése és ellenőrzésének elosztását teszi átláthatóvá. [...] Jogász kollégánk mobilitása okán vállalja az iskolai kapcsolattartás feladatait, a tanodavezető a beszerzéseket, szállítást. Sajnos a többi kollégánknak jelenleg még nincs jogosítványa, így ezeket kettőnk között kell megosztanunk” (falusi tanoda, Dél-Dunántúl).

„Igyekeztünk a tanoda szellemiségéhez méltóan olyan pedagógusokat, illetve szociális szakembereket választani, akik gyerekcentrikusak, akiket a gyerekek is nagyon szeretnek, akik új színt tudtak hozni az életükbe, illetve a mentor esetében akivel szemben a szülőknek is bizalmuk volt, és egy nagyon jó kapcsolattartói szerepet tudott bevállalni. Elsősorban helyiekkel, illetve itt, a térségben élőkkel dolgozunk, tekintettel arra, hogy ez egyik sem főállás, hanem mindenkinek a saját főállásához kellett igazítani a tanodai teendőket délutánonként” (falusi tanoda, Észak-Alföld).

³ „Team”-en jelen esetben a tanodával szerződéses viszonyban álló munkatársak csoportját értjük, akik a tanoda mindennapi működésében részt vesznek.

„Általában képzettségük, végzettségük alapján osztottuk fel a feladatokat; de három esetben az érdeklődésük is döntő volt. Ki melyik foglalkozást tartotta volna szívesen” (falusi tanoda, Észak-Alföld).

„Volt egy humán pedagógus, egy reálpedagógus, egy gyógypedagógus, illetve volt egy gondnokunk is. Ez az öt fő állandó volt, a pedagógusokat az iskola által már ismertem, tulajdonképpen mikor felkértem őket, egyhangú igent mondtak, ami nekem nagyon pozitív volt, illetve hogy nem érdekelte őket az anyagi része, hanem a gyerekeket és engem előtérbe helyezve nagyon jól fogadták. Azonnal igent mondtak, és 150%-on teljesítenek, nem kell őket noszogatni, tudják a dolgukat, tudják a papírmunkát, tudják, melyik benti foglalkozásból mennyi szükséges, tudják az arányokat. [...] Gyógypedagógust egy ismerős által szereztünk, őt nem tudtam itt helyben alkalmazni. A pedagógusaink azelőtt semmiféle tanodai múlttal nem rendelkeztek. [...] Sok mindent szem előtt kellett tartani, egyrészt a pedagógusok iskolai óraszámát és elfoglaltságát is. Hála Istennek jól be tudtuk osztani a napokat. Két nap humán foglalkozás, két nap reál és egy nap gyógypedagógus, illetve hát én, aki »nonstop« jelen van hétfőtől péntekig” (falusi tanoda, Észak-Alföld).

„A 32 órás jelenlét óta kicsit nehezebben szakadnak ki délutáni foglalkozásra a tanárok az utóbbi időben. Azok tanították a gyerekeket, akik délelőtt nem. Nyolc főről beszélek, mindenki pedagógus, van idegen nyelv, matematika, természettudományok, magyar, biológia, történelem és tanító végzettségű kolléga is van” (falusi tanoda, Észak-Magyarország).

„Egyértelmű volt, hogy Judit mint gyógypedagógus felel a fejlesztési tervek elkészítéséért, a mérésekben (és azok kiértékelésében) azonban mindannyian részt vettünk. Az egyéni és csoportos fejlesztések mindannyiunk feladatkörébe tartoznak. A programok java részéért Józsi a felelős, megszervezés, előkészületek, a lebonyolításban már mind részt vesznek.

A napi szintű képességfejlesztő játékokat is ő koordinálja, sőt ő találja ki. Ottó az általános iskolából kikerült fiatalok utánkövetéséért felel (kapcsolattartás, iskolalátogatás). Mentori feladatokat mindannyian ellátunk. Tulajdonképpen beállítódás szerint osztottuk fel a feladatokat, ki miben tehetséges, ki mihez ért, és mit szeret” (falusi tanoda – Dél-Dunántúl) [a neveket megváltoztattuk – Binder M.].

„A munkatársak végzettsége megfelelő; a hozzáállásukon lehetne »lazítani«, szerintem túl komolyan veszik a feladatukat. Többször mondtuk már nekik a szakmai vezetővel, hogy kevés feladattal, minél játékosabban tervezzék és valósítsák meg a foglalkozásokat/fejlesztéseket. Sikerélményt biztosítsanak a gyermekeknek, minél több közös élményt szerezzenek” (falusi tanoda, Észak-Magyarország).

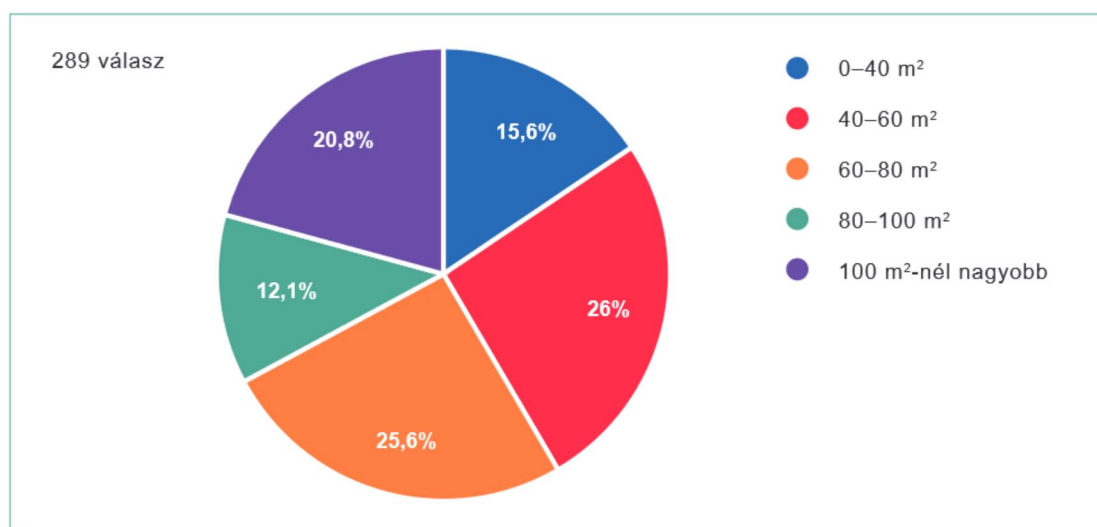
„Két gyógypedagógus, egy pedagógus, közösség-szervező, aki a célcsoportból nőtt ki, valamint én, szakmai vezetőként. A pedagógus drámapedagógus. A felvételi eljárást nagyon komolyan vesszük: kérdéssor, beszélgetés, egynapos műhely adja, mely utóbbi tulajdonképpen egy tréning, némi megfigyeléssel. Szerencsés találkozás volt, így akarnak megmaradni” (nagyvárosi tanoda, Közép-Magyarország).

2.4. A tanodai infrastruktúra

Ebben a rövid fejezetben a tanodai infrastruktúra⁴ néhány fontos jellemzőjét tekintjük át, elsősorban a tereplátogatási szempontsor alapján készült adataink nyomán. A tanoda „mérete” nem egyszerű kérdés, hiszen működtek iskolában vagy más intézményben is tanodák. A hibalehetőségek csökkentése érdekében arra kértük a válaszadókat, hogy a tanoda által rendszeresen használt helyiségeket vegyék alapul. Tehát például a tanoda részére fenntartott iskolai tantermek beleszámítanak, de az iskolai focipálya/étkező már nem. Az így kapott adatokat a 3. ábra tartalmazza. Az adatok viszonylag nagy eltéréseket mutatnak.

3. ábra: A tanodák százalékos megoszlása a helyiségek alapterülete szerint

Látható, hogy a tanodáknak csak egy csekély részük (15,6%) működött 40 m²-nél kisebb alapterületű helyiségben, épületben. Ez az adat azért is érdekes lehet, mert a 2019-es pályázati felhívás legalább 30 négyzetméteres helyiséget vár el,⁵ a gyermekvédelmi törvény tanodákkal foglalkozó része pedig kijelenti, hogy *a közösségi tér [...] nem alakítható ki iskola működő feladatellátási helyén* [16 § (3) (d)].

A különböző tevékenységek egyidejű megvalósításához több teremre van szükség. Emiatt megnéztük, hogy a tanodák hány helyiséget tudnak használni (17. táblázat). Az olyan helyiségekre kérdeztünk rá, amelyekben foglalkozást, beszélgetést lehet tartani, tehát egy főzőfülke vagy a fürdőszoba nem tartozik ebbe a kategóriába.

⁴ Az „infrastruktúra” szót itt hétköznapi, általános értelemben használjuk: „olyan szerkezet, struktúra, építmény, ami valaminek az alapját képezi”.

⁵ A felhívás pontosan így írja elő: „*legfeljebb két helyiség egymásba nyitásával összesen 30 négyzetméteres (jól szellőztethető, fűthető és természetes fénnel megvilágított, kizárólagos használatú) közösségi tér.*”

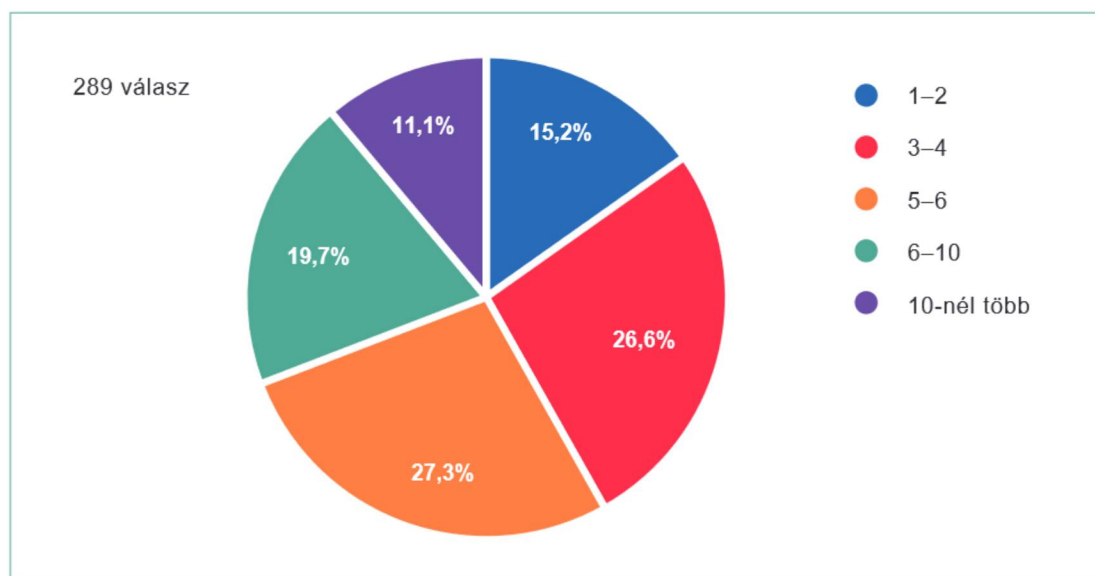

17. táblázat: Hány helyiség áll a tanoda rendelkezésére? (289 válaszadó tanoda)

Helyiségek száma	Gyakoriság	Százalék
1	39	13,5
2	95	32,9
3	89	30,7
4	41	14,2
5	18	6,2
6	5	1,7
7	2	0,7

Látható, hogy a tanodák zöme (több mint 60%) két vagy három helyiséget tudott használni, emellett a tanodák 60%-a rendelkezett konyhával, és szinte mindegyik vizesblokkal (97,6%).

Az oktatáshoz szorosabban kapcsolódó infrastruktúrára vonatkozóan egyrészt konkrét adatokat kértünk (pl. hány darab számítógép van; **4. ábra** és **18. táblázat**), másrészt a tanácsadó a saját benyomásait rögzítette (pl. mennyire jól felszerelt ezen a téren; **19. táblázat**). Ez utóbbi esetén nyilván vannak szubjektív elemek, de ezzel együtt is hasznos visszajelzés lehet. Az egyik nem kötelező, de manapság egyre fontosabb fejlesztési terület volt a digitális kompetencia. Ennek megfelelően szinte mindegyik tanodában volt internet (96,2%) és legalább egy számítógép.

4. ábra: A számítógépek és lapotok százalékos megoszlása a vizsgált tanodákban

A számítógépek mellett más IKT-eszközök terén is megnéztük a tanodák felszereltségi szintjét.

18. táblázat: Milyen egyéb IKT-eszköz van a tanodában?
(289 válaszadó tanoda; több választ is megjelölhettek)

	Gyakoriság	Százalék
Projektor	210	72,7
Tablet	69	23,8
Interaktív tábla	33	11,4
Okostelefon	33	11,4
Xbox, Playstation	3	1

A tanoda-tanácsadó személyes látogatásai nyomán kialakult képeket a 19. táblázat mutatja be.

19. táblázat: Milyen a tanoda IKT-felszereltsége? (289 válaszadó tanoda)

Vélemény	Gyakoriság	Százalék
Jól felszerelt	106	36,7
Megfelelő	134	46,4
Nem megfelelő, de felszerelt	33	11,4
Szinte semmi	10	3,5
Egyéb (pl. iskolai tulajdonban van)	6	2

A digitális világ térnyerése közismert, és a tanodák számára is fontos fejlődési irány lehet a jövőben. Beszédes, amit az egyik tanoda szakmai vezetője felelt a „milyen eszközöket tart fontosnak” kérdésünkre: „Egyrészt a digitális eszközöket. Ki se lehet kerülni, le se lehet lőni a gyerekeket. Itt már nem is a számítógép, hanem a tablet és az okostelefon, amit állandóan nyomogattak. Inkább ennek az irányítása és a mederbe terelése volt az egyik fő szempontunk.” A miértekkel kapcsolatban pedig: „Ami nagyon nagy hiányosság volt, és most erre nagyon készülünk, az az informatika, illetve a robotika. Nagyon vágnak rá a gyerekek. Eszméletlen már most az a lemaradás, amiben most van egy ilyen hátrányos helyzetű térségben élő gyermek egy városi eminens iskolában tanuló, akár általános iskolában tanuló gyerekkel szemben. Az informatika az, amiből a későbbiek folyamán akár mérnöki tanulmányokat is fognak tudni folytatni. Az érdeklődés megvan mindenkiben, csak a lehetőség nincsen meg, hogy járjon, és tudja magát fejleszteni” (falusi tanoda, Észak-Alföld).

A tanodák alapszolgáltatásai közül talán a tanulás (vagy tanulástámogatás, fejlesztés stb.) és a szabadidős programok (sport, társasjáték stb.) a legmeghatározóbbak, és az ezekhez használatos eszközök száma mondhatni végtelen. Ezért itt is a tanácsadók benyomásai alapján születtek az információink, melyeket a 20. és a 21. táblázat foglal össze.

20. táblázat: Hogyan jellemezné a tanodát az oktatási eszközök (pl. könyvek, táblák, fejlesztő eszközök, szemléltető eszközök, írószerek stb.) szempontjából? (289 válaszadó tanoda)

Vélemény	Gyakoriság	Százalék
Jól felszerelt	109	37,7
Megfelelő	132	45,7
Nem megfelelő, de valamelyest felszerelt	31	10,7
Szinte semmi	17	5,8

21. táblázat: Hogyan jellemezné a tanodát a szabadidős tevékenységekhez szükséges eszközök (pl. labdák, társasjátékok, fonalak, gyöngyök stb.) szempontjából? (289 válaszadó tanoda)

Vélemény	Gyakoriság	Százalék
Jól felszerelt	123	42,6
Megfelelő	117	40,5
Nem megfelelő, de valamelyest felszerelt	31	10,7
Szinte semmi	18	6,2

A tanoda belső tereinek, berendezésének sok esetben közvetett „üzenete” is lehet. Nem pusztán a tanulás, a fejlődés optimális környezetét jelentik, hanem otthonosságérzetet vagy akár mintát is nyújthatnak. *„Nagyon kiemelkedőnek tartom a jó minőséget, a bútorokat, a tisztaságot, a berendezés, a színek, a díszítés, az egész környezetre büszke vagyok. Törekszünk, hogy a tanoda környezete igényes legyen, és akár legyen jobb, mint az otthoni. Ezzel is mintát adunk, hogy arra törekedjen, hogy később neki is ilyen legyen, és erre legyen igénye”* (falusi tanoda, Észak-Magyarország).

A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy a tanodák zöme 2–4 külön helyiséget használt a projekt során, felszereltségük a tanulástámogatás és a szabadidős programok terén többségében jó vagy nagyon jó volt. Az IKT-felszereltséget egyelőre döntően a számítógép és az internet jelenti, de megjelentek újabb eszközök is. Viszont a legnagyobb kihívást a számokban nehezen kifejezhető emberi erő, azaz a szakmai csapat összeállítása és folyamatos (együtt)működése jelenti. Ez semmilyen tárgyi eszközzel nem pótolható.

2.5. Irodalom

- Baráth Szabolcs – Binder Mátyás – Vidák Gábor (2019): Egyéni fejlesztés a tanodában.
In: Binder Mátyás (szerk.): *Tanodai tapasztalatok (2015–2019). Tanodajellemzők, egyéni fejlesztés, mérés*. Budapest: Oktatási Hivatal
- Fejes József Balázs (2014): Mire jó a tanoda? *Esély*, 26. évf., 5. sz., 29–56.
- Fejes József Balázs – Szűcs Norbert (szerk.) (2016): A *TanodaPlatform* jelentése az EFOP-3.3.1-15 tanodapályázat eredményeiről. Szeged. http://tanodaplatform.hu/letoltesek/TP_EFOP-palyazat_jelentes.pdf (2019. 10. 18.)
- Kerényi György (szerk.) (2005): *Tanodakönyv. Javaslatok tanodák szervezéséhez*. Budapest: Sulinova Kht.
- Lencse Máté (2015): Önkéntesekre alapozott tanoda. *Taní-tani Online*, 2015. 05. 19. http://www.tani-tani.info/onkentesekre_alapozott_tanoda (2019. 10. 18.)

2.6. Melléklet – A tanodák általános jellemzői

Szempontok	Összes válasz	Jellemző	
		(db)	(%)
A fenntartó intenzíven együttműködik a következő egyházzal: katolikus.	270	52	19,3
A fenntartó intenzíven együttműködik a következő egyházzal: református.	271	32	11,8
A fenntartó intenzíven együttműködik a következő egyházzal: buddhista.	270	0	0,0
A fenntartó intenzíven együttműködik a következő egyházzal: missziós egyház.	271	7	2,6
A fenntartó intenzíven együttműködik a következő egyházzal: egyéb.	270	19	7,0
A fenntartó intenzíven együttműködik felsőoktatási intézménnyel.	271	99	36,5
A fenntartó több hátránykompenzáló intézményt is fenntart.	271	116	42,8
A tanoda nagyvárosban található (100 ezer feletti lakos).	271	27	10,0
A tanoda középvárosban található (20–100 ezer közötti lakos).	271	28	10,3
A tanoda kisvárosban található (0–20 ezer közötti lakos).	271	74	27,3
A tanoda faluban található.	271	142	52,4
A tanoda Budapesten található.	271	4	1,5
Van a településen orvosi rendelő.	271	262	96,7
Van a településen művelődési ház.	270	254	94,1
Van a településen bolt.	271	265	97,8
Az iskolák száma a településen: 1.	271	142	52,4
Az iskolák száma a településen: 2.	271	26	9,6
Az iskolák száma a településen: 3.	270	14	5,2
Az iskolák száma a településen: több mint 3.	270	82	30,4
Nincs iskola a településen.	271	13	4,8
Általános iskola van a településen.	271	255	94,1
Középiskola van a településen.	270	114	42,2
A településen szegregált iskola van, ahol a romák aránya 90% feletti.	271	68	25,1
Több szegregátum van a településen.	271	90	33,2
Egy szegregátum van a településen.	271	46	17,0
A településen nincs szegregátum, de több mint 50% a roma lakosság aránya.	270	23	8,5
A településen a romák szétszórva élnek.	271	199	73,4

Szempontok	Összes válasz	Jellemző	
		(db)	(%)
A településen elhanyagolható a roma lakosság száma/aránya.	271	64	23,6
A településen a munkanélküliek aránya az országos átlag alatt van.	271	64	23,6
A tanodába járók összetétele homogén (a tanodába 90%-ban roma fiatalok járnak).	271	95	35,1
A tanodában az alsó tagozatosok vannak túlsúlyban (50% felett).	271	85	31,4
A tanodában a felső tagozatosok vannak túlsúlyban (50% felett).	271	128	47,2
A tanodában a középiskolások vannak túlsúlyban (50% felett).	271	25	9,2
A tanodában a BNO-kódosok vannak túlsúlyban (50% felett).	271	15	5,5
A tanoda tantárgyközpontú.	271	124	45,8
A tanoda szabadidő-központú.	271	87	32,1
A tanoda projektpedagógia-központú.	271	125	46,1
A tanoda több mint 2 éve működik.	271	82	30,3
A tanoda több mint 5 éve működik.	271	59	21,8
A tanodában központi szerepet tölt be a családok bevonása.	271	128	47,2
A tanodában másodlagos, járulékos szerepet töltenek be a családok.	271	132	48,7
A tematikában meghatározó a roma identitás erősítése.	271	110	40,6
A tanoda működése épít az önkéntesekre.	268	124	46,3
A tanodában dolgozik olyan pedagógus, aki a tanodás fiatalát az iskolában is tanítja.	271	191	70,5
A tanoda olyan iskolában működik rendszeresen, ahova a gyerekek több mint 50%-a jár.	271	86	31,7
A tanoda egy héten 2 napot van nyitva átlagban.	271	15	5,5
A tanoda egy héten 3 napot van nyitva átlagban.	271	34	12,5
A tanoda egy héten 4 napot van nyitva átlagban.	271	37	13,7
A tanoda egy héten 5 napot van nyitva átlagban.	271	166	61,3
A tanoda egy héten 6 napot van nyitva átlagban.	271	17	6,3
A tanoda egy héten 7 napot van nyitva átlagban.	271	0	0,0
A tanodában átlagban 2 munkatárs dolgozik a gyermekekkel.	271	73	26,9
A tanodában átlagban 3 munkatárs dolgozik a gyermekekkel.	271	76	28,0
A tanodában átlagban 4 munkatárs dolgozik a gyermekekkel.	271	51	18,8
A tanodában átlagban 5 munkatárs dolgozik a gyermekekkel.	271	37	13,7
A tanodában átlagban több mint 5 munkatárs dolgozik a gyermekekkel.	271	33	12,2